

Бібліотека – це не книжкова шафа, це простір для читання

«У бібліотеку читачі звертаються за порадою, допомогою в доборі літератури, необхідної для читання, навчання або для освіти впродовж життя. Тому бібліотекар повинен добре орієнтуватися у художній, науково-популярній та в спеціальній літературі. Він оцінює книгу або статтю за ступенем її складності або популярності, з'ясовує основну тему художнього твору й робить висновки про те, для якої категорії читачів дана книга може бути корисною й цікавою.

Тут бібліотекар виступає в ролі критика й знавця соціальних, психологічних і вікових особливостей читача...» - зазначено у статті «Ресурси про літературу для бібліотекаря» / блог «Методична служба публічних бібліотек Києва» <http://olga-methodlibkyiv.blogspot.com/2023/08/blog-post.html#more>.

У сучасному інформаційному світі, масовому доступі до електронних ресурсів бібліотеці доводиться віднаходити свою роль. Акцент у шкільній освіті зрушився від заучування масиву знань до придбання умінь, необхідних індивіду, щоб вчитися постійно. У центрі освітньої діяльності знаходиться учень і його потреби, вміння орієнтуватися в розмаїтті інформаційних ресурсів, критично їх оцінювати і виокремлювати потрібне. Саме в шкільній бібліотеці учні повинні мати змогу простежити на практиці зв'язок інформаційної теорії з практикою. Адже *шкільна бібліотека* – єдине доступне джерело інформації для усіх читачів, яке забезпечує їх інформаційними ресурсами; місце соціальних комунікацій, де зустрічаються учні різного віку та всі учасники освітнього процесу.

Зокрема, у Маніфесті ІФЛА/ЮНЕСКО (IFLA/UNESCO School Library Manifesto) «Місце шкільної бібліотеки в навчанні і освіті для всіх» – документ професійної спільноти прийнятий на 66-й Генеральній конференції ІФЛА (серпень 2000 р., Єрусалим, Ізраїль) зазначено: «...шкільна бібліотека є невід'ємною частиною освітнього процесу». Де основними завданнями шкільної бібліотеки визначено: «розвивати і підтримувати в дітях звичку і радість читання та навчання; спонукати їх до використання інформації незалежно від виду, формату і носія; організовувати заходи, спрямовані на виховання культурної і соціальної самосвідомості та сприяння емоційному розвитку школярів; пропагувати читання як у школі, так і за її межами».

Все це зумовлює те, що бібліотекар уособлює в собі роль організатора, коучера, який допомагає підібрати інформаційні ресурси, демонструє відвідувачам необмежені можливості бібліотеки, значущі для кожного читача.

Надання бібліотечних послуг шкільною бібліотекою має за мету безпосереднє задоволення вимог учасників освітнього процесу. Розширюючи перелік послуг, бібліотека дедалі більше запроваджує нові способи доступу до інформації, застосовуючи для цього різні засоби комунікації.

Нова Українська школа – це зміна підходів до навчання та змісту освіти. Вона утверджуючи компетентнісний підхід, відмовляється від накопичення дитиною знань,

відірваних від дитячого досвіду. Щоб отримати знання про щось, дитина має експериментувати практично або подумки. Розвивати компетентності з опорою на знання у вигляді понять. Без опанування нових знань, не можна уявити учнівського поступу. Зокрема, компетентний читач НУШ – це здобувач освіти, який добирає текст для читання, відтворює емоції літературних героїв під час інсценізацій, експериментує з текстом, на основі тексту малює і добирає ілюстрації, обирає книжку для читання, пояснює власний вибір.

Альберта Енштейна якось запитали, як зробити наших дітей розумними? Його відповідь була мудрою та лаконічною. «Якщо хочете, щоб ваше чадо було розумним», – сказав він, «читайте йому казки». «Якщо ви хочете, щоб дитина була ще розумнішою, читайте їй більше казок». Він розумів важливість читання та мрії. Адже читання пронизує усі сфери життєдіяльності людини та є основою освітньої, пізнавальної, інформаційної, професійної сфери її діяльності, зокрема провідною навичкою самоосвіти людини впродовж життя.

Нажаль сьогодні про послаблення інтересу до читання та спілкування з книгою говорять не лише видавці, бібліотекарі, педагоги, але й люди найрізноманітніших професій. Широкий доступ дітей до мультимедійних технологій, сприймання інформації через призму екранного простору позначилися на різних аспектах читацької діяльності сучасних школярів. Реалії нашої сьогоденної дійсності: засилля відео, телебачення, комп'ютерних розваг призвели до того, що сучасні діти читають все менше. Соціальні дослідження зниження інтересу до читання у сучасного учня пов'язують із:

- посилення впливу ЗМІ та інтернету;
- відсутність системи формування читацької грамотності школярів.

Тому дуже важливо знайти такі привабливі, цікаві форми популяризації книги, що могли б позмагатися з цими легкодоступними, захоплюючими видами масової культури, привернути увагу дітей до читання. Адже читання – один із найважливіших засобів формування особистості. З одного боку, читання є предметом навчання, з другого – його засобом.

Аналізуючи дані дослідження можна стверджувати, що шкільні бібліотеки мають стати тим простором та світом читання у якому дітям читатимуть, і вони самі читатимуть, мріятимуть і розумітимуть. Це пояснюється тим, що коли книги легко доступні для користування, учні з більшою ймовірністю візьмуть їх і прочитають, що є фантастичним для розвитку важливих навичок читання та письма.

Належна організація роботи шкільної бібліотеки, відповідне комплектування її фондів, накопичений досвід мають сприяти формуванню гуманітарного мислення учнів, опанування ними рідної мови, усного мовлення. Надання бібліотечних послуг шкільною бібліотекою має за мету безпосереднє задоволення вимог учасників освітнього процесу. Розширюючи перелік послуг, бібліотека дедалі більше запроваджує нові способи доступу до інформації, застосовуючи для цього різні засоби комунікації.

Розуміючи нагальність цього важливого питання Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію розвитку читання на 2023-2032 роки «Читання як життєва стратегія» від 3 березня 2023 р. № 190-р, розроблену Міністерством культури та інформаційної політики, а також Операційний план її реалізації <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>.

Стратегія має на меті створити умови для формування звички й потреби у читанні всіх українців, тож її реалізація є важливою складовою гуманітарної безпеки України. Також передбачає: розроблення та запровадження методики залучення до читання дошкільнят та

учнів початкових і середніх класів; популяризація вітчизняної видавничої продукції в ЗМІ; підготовка та проведення просвітницьких кампаній, літературних конкурсів, інших заходів щодо популяризації вітчизняної видавничої продукції та читання зокрема.

За задумом розробників Стратегії, підходи до промоції читання мають зазнати кардинальних змін. Адже для всебічного й гармонійного розвитку особистості, зокрема, критичного мислення, читання є необхідною умовою. Тож, в результаті реалізації Стратегії, читання має стати усвідомлено обраним дозвіллям, освітньою практикою та способом саморозвитку українців.

Втілити Стратегію в життя планується у три етапи за двома напрямками:

- «Підтримка та розвиток книжкової екосистеми», в результаті реалізації якого читачі матимуть доступ до якісної різножанрової книги, насамперед українськомовної, у різних форматах відповідно до потреб;
- «Формування звички і потреби в читанні», в результаті реалізації якого люди і спільноти обиратимуть читання як свідому та регулярну практику для дозвілля, навчання та розвитку.

Важлива роль в реалізації Стратегії покладається на бібліотеки як один із базових елементів суспільного розвитку і таких його складових, як культура, наука і освіта.

В умовах реалізації концепції Нової української школи педагогічна діяльність бібліотек, що працюють з дітьми, стала особливо затребуваною. Формування читацької самостійності учнів як складової інформаційної культури особистості віднесено до пріоритетних завдань школи і бібліотеки.

У сучасному динамічному середовищі стає все важче зацікавити дитину читанням, однак роль книжки у процесі становлення підростаючої особистості залишається незамінною. Світ швидко змінюється, стає більш віртуально-мультимедійним, тому і техніки промоції читання повинні змінюватися та відповідати сучасним запитам.

Бібліотекознавець, бібліограф – Балика Дмитро Андрійович, обґрунтував таке поняття як «*бібліотечна педагогіка*», та визначив як науку про сутність, закони, методи й організацію педагогічного процесу, пов'язаного з книгою й через книгу. На думку вченого, бібліотечна педагогіка – це система роботи у взаємозв'язку: читач – книга, книга – читач. У контексті якої основними складовими є: вихованець-читач, виховне оточення, зміст книжки або прочитаного, їхня взаємодія.

Бібліотечна педагогіка – це особливий міждисциплінарний розділ бібліотекознавства, що формується на основі синтезу з педагогікою. Основні функції якої є: освітня, виховна, пізнавальна, розвивальна.

Предметом цієї науки є педагогічні аспекти бібліотечної діяльності, базисом – книжка, читач (*Українська бібліотечна енциклопедія <https://ube.nlu.org.ua>*).

Бібліотечна педагогіка розробляє принципи, методи, форми, технології читацького розвитку, виховання та навчання за допомогою читання в межах функціонування системи «бібліотека – користувач».

Її сутнісними аспектами були й залишається свобода спілкування бібліотекаря з читачем, постійний моніторинг його інтересів, рекомендації щодо кращих книжок, відсутність домашніх завдань, постійна допомога в пошуку відповідей на різноманітні запитання. Де бібліотекар у своїй професійній діяльності виступає як тьютор, який формує навички й уміння самостійної самоосвітньої діяльності учнів, консультант при пошуку джерела інформації, наставник, який навчає критичному осмисленню знайденої інформації, організатор індивідуальної та колективної діяльності учнів.

Бібліотечна педагогіка розглядає бібліотеку як педагогічну систему, що виконує функції просвітництва, читацького й духовного розвитку користувачів, забезпечує організацію читання, зокрема дитячого, виховання *культури читання*, формування та розвиток *читацької компетентності*, а також взаємодію бібліотекаря і читача у процесі *бібліотечного обслуговування*. Дана педагогіка присутня в усіх видах діяльності шкільної бібліотеки, реалізується у процесі спілкування з *користувачами*, через продумане формування документного масиву, бібліотечні каталоги, дизайн, освітні й культурно-просвітницькі програми та заходи, організацію науково-методичної роботи.

Таким чином, бібліотекар – розвиває, навчає, виховує дітей бібліотечними формами й методами – здійснює педагогічну діяльність. Паралельно в бібліотеці відбувається постійне навчання й підвищення кваліфікації педагогів щодо питань керівництва дитячим читанням, удосконалення особистої самоосвітньої та інформаційної діяльності.

Дидактичним інструментом бібліотечної педагогіки є :

- бібліотечні заходи;
- заняття з інформаційної культури;
- культури читання (вибір книжок, орієнтування в бібліотеці, структурі бібліотечних фондів, каталогів, у структурі самої книги; вміння користуватися енциклопедіями, довідниками, бібліографічними посібниками).

До *дидактичних цілей системи бібліотечних уроків* належить також підтримка і розвиток інтересу до читання різних видів літератури.

Формами залучення до читання й популяризації літератури бібліотечної педагогіки є:

- *традиційні* (бесіди, читання вголос, читацькі конференції, огляди й обговорення книжок, книжкові виставки, усні журнали, ігрові форми, творчі конкурси, вікторини),
- *інноваційні* (інтерактивні медійні літературні ігри, тренінги, буктуби, буктрейлери, квести тощо).

З метою популяризації сучасної дитячої літератури шкільні бібліотекарі використовують найрізноманітніші форми роботи: книжкові виставки, тематичні полиці, огляди літератури, голосні читання, презентації нових книг, ігри та вікторини, літературні та вітальні вечори, усні журнали, брейн-ринги, віртуальні подорожі тощо.

При підготовці масових заходів, спрямованих на популяризацію сучасної української дитячої літератури, враховують ряд факторів, зокрема: підбірка цікавого та захоплюючого матеріалу, цікаві форми його викладу, орієнтація на вікові та психологічні особливості учасників, залучення до них якомога більше читачів. Чи не найефективнішими формами роботи, вважають, є різноманітні ігри, вікторини, літературні подорожі, літературні загадки.

Як бачимо, популяризація книги має на меті не лише долучити дитину до читання, але й розвинути її творчі здібності. Під час різноманітних конкурсів дитина може спробувати себе у ролі художника-ілюстратора, письменника, актора або режисера тощо. Те, що вона не просто прочитала, а пропустила крізь свої думки, і серце, лишається із нею назавжди.

Важливу роль у роботі сучасної бібліотеки також грає поєднання традиційних і новітніх підходів. Адже шкільна бібліотека може запропонувати школярам абсолютно різні форми активностей: від індивідуального простору для спокійного читання, до спільних зон для групових обговорень, проєктної і творчої роботи.

Таким чином, пріоритетами в роботі шкільної бібліотеки є розвиток особистості, здатної самотійно і вільно мислити й діяти в умовах інформаційного суспільства; формування сучасного світогляду дітей; розвиток навичок самотійного пізнання,

самоосвіти і самореалізації особистості; виховання покоління, здатного ефективно працювати й навчатись протягом життя.

Роблячи підсумок вищевикладеного, можна стверджувати, що на сьогоднішній день *шкільна бібліотека* – простір, де виховують творчого, освіченого, грамотного читача, а *шкільний бібліотекар* – професіонал, який володіє компетенціями для пробудження інтересу до читання.

P.S. Незважаючи на масове застосування електронних пристроїв для пошуку потрібної інформації, такого задоволення, як від прочитання паперової книги, отримати від онлайн-видань неможливо. Ніщо не замінить запах листів нової книжки і шелест перегортаних сторінок. Адже, як зазначив український письменник, перекладач, громадський діяч у своїй статті «Книжкова шафа головного українського письменника» Сергій Жадан: *«Якщо ти знаєш, що людина читає, ти знаєш про що з нею говорити. Так, чи інакше, ми є тим, що ми читаємо, слухаємо, дивимося. Це і є комунікаційні місточки. Вони одразу допомагають. Коли ти заходиш в мій дім, ти бачиш, що в мене на полицях. І відповідно ти знаєш, що я за людина».*

Список використаних джерел та літератури

1. Безручко О. В. Дитяче читання як незамінна цінність культури формування особистості в інформаційному суспільстві / Олена Безручко // *Культура і мистецтво в сучасному світі* : Наукові зап. КНУКіМ. Вип. 12 / Київський національний університет культури і мистецтв. — К., 2011. — С. 24-39.
2. Матвійчук О. Є. Бібліотечна педагогіка, або виховання книжкою / О. Є. Матвійчук // *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського*. - 2016. - Вип. 5. - С. 24-30. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npdnpbc_2016_5_5
3. Про схвалення Стратегії розвитку читання на 2023-2032 роки «Читання як життєва стратегія». Розпорядження Кабінету Міністрів України від від 3 березня 2023 р. № 190-р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text> .
4. Ящук І. В. Підтримка інтересу до читання в новому інформаційному середовищі / І.В. Ящук // *Філологічний дискурс*, випуск 6, 2017 / *Philological Discourse*, Issue 6, 2017. – С. 199-211. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fild_2017_6_21

Федік Жанна,
вчитель зарубіжної літератури
Хмельницької гімназії №2,
вчитель-методист

Роль бібліотек у формуванні звички і потреби в читанні: читання як тренд

У статті визначено роль читацької компетентності в контексті досягнення освітніх цілей крізь бібліотеки. Розглянуто фактори низької ефективності самостійного пошуку, відбору та інтерпретації інформації в бібліотечному арсеналі. Перераховані особистісно та професійно значущі наслідки зниження загального рівня читацької компетентності в бібліотеках.

The article defines the role of reading competence in the context of achieving educational goals through libraries. Factors of low efficiency of independent search, selection and interpretation of information in the library arsenal are considered. The personally and professionally significant consequences of a decrease in the general level of reading competence in libraries are listed.

Ключові слова: бібліотека, читацька компетентність, читацька активність, роль, фактори впливу.

Keywords: library, reading competence, reading activity, role, influencing factors.